

Helsinki

Ota koppa

Kulttuurinen
moninaisuus ja
kielitietoisuus
Helsingissä

A

ج

C

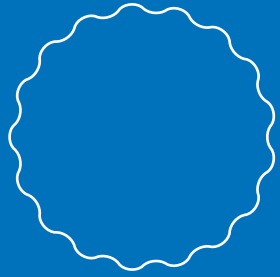
Д

E

Neuvolan, varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen henkilökunnalle 2020

Sisällysluettelo

1	Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus Helsingin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	4
2	Kielellinen moninaisuus	5
2.1	Aikuinen kielellisen kehityksen tukijana	5
2.2	Kaksi- ja monikielisyys	7
2.3	Lapsi toisen kielen oppijana ja osallisena	7
2.4	Suomi toisena kielenä (S2) -opetus Helsingin varhaiskasvatuksessa	8
2.5	Kielelliset taidot ja valmiudet Lapsen vasussa ja Leopsissa	9
3	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	10
3.1	Kielet ja kulttuurit vuorovaikutuksessa	11
3.2	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja huoltajien osallisuus	12
4	Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen	13
4.1	Lapsi oppii toimimalla yhdessä muiden kanssa	13
4.2	Kieli- ja kulttuuritietoinen oppimisympäristö	15
4.3	Pedagoginen dokumentointi, toiminnan arviointi ja kehittäminen kielen kehityksen tukena	17
5	Kielen ja puheen kehityksen tukeminen neuvolassa	18
5.1	Kielitietoisuus neuvolassa	18
5.2	Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö	19
5.3	Ohjeita tulkin kanssa työskentelyyn	21
6	Ehyt opinpolku	22
6.1	Esiopetus, kielten rikas maailma ja vuorovaikutus	22
6.2	Perusopetukseen valmistava opetus	22
6.3	Alkuopetus	23
	Lähteet	24
	Liitteet: Lapsen puheen ja kielen kehityksen seuraaminen neuvolassa	25

Esipuhe

Ota koppi on eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kielen kehityksen ja osallisuuden vahvistamisen materiaali, joka sopii erityisesti alle 8-vuotiaiden kanssa toimivalle henkilöstölle. Materiaali on laadittu neuvolan, varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen henkilöstölle. *Ota koppi* pohjautuu Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmiin.

Tavoitteena on kaikkien lasten yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen ja osallisuuteen sekä lapsen kielellisen kehityksen tukeminen. Materiaali tarjoaa uusia toiminnallisia malleja ja vinkkejä kielitietoiseen toimintaan, kielellisten taitojen kehittämiseen sekä oppimisen tukemiseen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja alkuopetuksessa. Lisäksi materiaali sisältää Kielitietoisia käytänteitä -osuuden, johon on koottu konkreettisia esimerkkejä kielitietoisesta toiminnasta.

1

Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus Helsingin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Helsingin varhaiskasvatuksen ja esi- ja alkuopetuksen toimintaympäristö on moninainen kielellisesti, kulttuurillisesti ja katso-muksellisesti. Muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien lasten määrä varhaiskasvatuksessa vuonna 2019 oli yli viisituhatta, eli noin viidesosa kaikista lapsista. Ruotsia äidinkielenään puhuvia lapsia varhaiskasvatuksen piirissä oli lähes parituhatta.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä sekä kehittää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä sekä kehittää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan. Varhaiskasvatuksella on merkittävä asema maahan muuttaneiden perheiden kotoutumisessa ja lasten identiteettien rakentumisessa. Pedagogisesti laadukkaassa varhaiskasvatuksessa lasten kulttuurinen ja kielellinen tausta huomioidaan hoito-, kasvatus- ja opetustilanteissa.

Suunnitelmat työn tukena

Helsingissä laaditaan jokaiselle lapselle varhaiskasvatuksen suunnitelma, *Lapsen vasu* ja esiopetusvuonna Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, *Leops*. Osana yksilöllisiä suunnitelmia on Kielelliset taidot ja valmiudet -osuus, joka toimii pohjana lapsen kielen kehittymisen seurannalle ja arvioinnille sekä lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle.

2

Kielellinen moninaisuus

Lapsen minäkäsitys eli identiteetti on tunnetta siitä, keneksi on kasvamassa. Lapsen kielellisen identiteetin kehittymiseen vaikuttavat ympäristön suhde ja asenne lapsen osamiin kieliin, kielten oppimiseen ja monikielisyteen. Kielellisen identiteetin määrittely ei ole yksinkertaista eikä kokemus omasta identiteetistä ole välttämättä pysyvä. Näin ollen kaikki ympäristön signaalit, kuten huomio ja hyväksyntä sekä kaikenlaiset vuorovaikutustilanteet vaikuttavat lapsen identiteetin kehittymiseen. Identiteetin kehittymistä ja tasapainoista kasvua edesauttavat myös lapsen mahdollisuudet esimerkiksi leikkiä, liikkua, taiteilla ja tutkia.

Äidinkieli tai äidinkielet

Äidinkieli tai äidinkielet ovat erottamaton osa ihmisen identiteettiä. Ne ovat kommunikation ja vuorovaikutuksen välineitä, joiden avulla viestitään, välitetään tunteita sekä jaetaan kokemuksia ja tarinoita. Äidinkielen osaaminen luo pohjan muiden kielten oppimiselle sekä kaikelle oppimiselle. Lapsen äidinkielen tai äidinkielten kehittämisessä vanhempien rooli on ensisijaisen tärkeä, ja on erittäin tärkeitä, että vanhemmat puhuvat lapselleen äidinkieltään tai äidinkieliään.

Huoltajia kannattaa ohjata puhumaan, lukemaan, leikkimään ja käyttämään kieltä mahdollisimman monipuolisesti kaikissa tilanteissa. On hyvä, että lapselle puhutaan ja esitetään kysymyksiä ja hänelle luodaan mahdollisimman rikas kielellinen ympäristö.

2.1 Aikuinen kielellisen kehityksen tukijana

Hyvä vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä on edellytys lapsen kielelliselle kehitykselle. Vuorovaikutus edellyttää aikuisen kiinnostusta ja aktiivisuutta lasta kohtaan. Aikuisen tulee tiedostaa sanattoman viestinnän merkitys vuorovaikutuksessa ja oppimisessa. Aikuisen ilmeet ja eleet kertovat usein lapselle enemmän kuin sanat. Aikuisen tulee olla herkkä lapsen erilaisille aloitteille (esimerkiksi katseet, eleet, ilmeet ja teot) sekä vastata niihin. Tällöin lapselle tulee tunne, että aikuinen on kiinnostunut hänestä, haluaa ymmärtää häntä ja vastaa hänen tarpeisiinsa.

Lapsi oppii kieliä seuraamalla ja jäljittelemällä muita lapsia ja aikuisia osana arjen toimintaa. Lapset tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjausta päästäkseen mukaan toimintaan. Aikuinen on mukana leikissä, sanoittaa leikkiä ja auttaa lasta osallistumaan.

On tärkeää, että lapsi pääsee osaksi ryhmää ja saa ystäviä. Lapsi oppii kieltä myös muilta lapsilta erilaisissa tilanteissa. Aikuisen voi auttaa alkuun uusien ystävyyssuhteiden esimerkiksi vaihtelemalla tietoisesti vakiintuneita leikkipareja.

Henkilöstö on vastuussa lapsen kielellisen kehittymisen tukemisesta. Aikuinen toimii kielellisenä mallina lapsille kaikissa tilanteissa, joten omaan kielenkäyttöön tulee kiinnittää huomiota ja mukauttaa se tilanteeseen sopivaksi. Kielellisen kehityksen tukemisen tulee olla johdonmukaista ja suunnitelmallista ja sen tulee vastata lapsen yksilöllisiä tarpeita. Kielellisen kehittymisen seuranta ja säännöllinen dokumentointi antavat arvokasta tietoa kasvatustajalle. Mikäli lapsella huomataan esiintyvän ongelmia jollain kielen kehityksen osa-alueella, hänen tarvitsemaansa tukea tulee tarjota ajoissa.

Lisäksi kielellisestä kehittymistä tuetaan erilaisin pedagogisin ratkaisuin. Esimerkiksi toistot, rutiinit, tutut leikit, lorut ja laulut auttavat kielen omaksumisessa. Ääneen lukemisella on iso merkitys kielen oppimiselle. Lapselle luetaan säännöllisesti, samaan kirjaan palataan usein ja tuetaan siten lapsen sanavaraston kehittymistä. Aikuinen huomioi valinnoissaan kirjat, joiden sisältö palvelee myös kielenoppimista. Kuvakirjoja luetaan pienryhmissä, jolloin keskustelu ja vuorovaikutus on tiiviimpää. Koko ryhmän yhteiset lukuhetket eivät välttämättä palvele kaikkia lapsia samalla tavalla, mutta sosiaalisena tilanteena ovat mielekkäitä. Aikuinen kannustaa omalla esimerkillään ja rohkaisee lasta käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa. Aikuisen on tärkeää myös auttaa lasta ymmärtämään, mitä päivän eri tilanteissa tapahtuu esimerkiksi kuvien, ilmeiden ja eleiden avulla.

Vinkkejä varhaiskasvattajalle

- ▶ Selvitä huoltajilta, mikä on lapsen äidinkieli tai äidinkielet. Tarkista tai kysy, miten lapsen nimi äännetään.
- ▶ Sanoita ja auta lasta ymmärtämään. Esitä esimerkiksi kuva tai esine aiheesta, josta keskustellaan, lauletaan, askarrellaan jne.
- ▶ Auta lasta löytämään ystäviä ja pääsemään osaksi ryhmää.
- ▶ Tee lapsi tietoiseksi omasta oppimisestaan ja iloitse onnistumisista yhdessä lapsen kanssa.
- ▶ Pyydä lasta kertomaan esimerkiksi perheestään, millaisista asioista hän pitää tai mikä tekee hänet iloiseksi.
- ▶ Muista arkitilanteiden pedagoginen hyödyntäminen kielen oppimisessa. Esimerkiksi pukemistilanteessa pyydä lasta toistamaan vaatteiden nimi.
- ▶ Huomioi, että kaikilla lapsilla on usein paljon tietoa ja taitoja omalla kielellään, vaikka yhteistä kieltä puhuttaisiin vain vähän.
- ▶ Aikuinen varmistaa, että päivän aikana on toiminnallista tekemistä, johon osallistumiseen ei tarvita kieltä.
- ▶ Huomioi lasten kielitaito valitessasi luettavia kirjoja.

Pohdittavaa

- ▶ Havaitsetko päivittäin lapsen tekemät vuorovaikutusaloitteet?
- ▶ Kuinka usein osallistut lasten leikkiin?
- ▶ Tunnetko lapsen kiinnostuksen kohteet?
- ▶ Oletko kiinnittänyt huomiota siihen, mitä puhut ja miten puhut lasten läsnä ollessa?
- ▶ Tiedätkö eri perheiden juhlaperinteitä?
- ▶ Onko lapsille tarjolla kirjoja eri aihepiireistä (kuvakirjat, katselukirjat, tietokirjat jne.)?

Huoltajien kanssa keskustelemalla saadaan tietoa lapsen osaamisesta, taidoista, ja aikaisemmista kokemuksista, jotka ovat pohjana uuden kielen oppimisessa.

Kuinka huoltaja voi tukea lapsen äidinkielen tai -kielten kehitystä?

Huoltajien kanssa keskustelemalla saadaan tietoa lapsen osaamisesta, taidoista, ja aikaisemmista kokemuksista, jotka ovat pohjana uuden kielen oppimisessa. Yhteistyö huoltajien kanssa edellyttää avointa vuorovaikutusta ja kiinnostuksen osoittamista lapsen asioita kohtaan. Huoltajia voi neuvoa tukemaan lapsen kielellistä kehitystä esimerkiksi seuraavanlaisesti:

- ▶ Anna riittävästi aikaa vuorovaikutukseen.
- ▶ Lue paljon, kerro tarinoita, juttele, pelaa ja laula.
- ▶ Kysy, kuuntele, vastaa ja innosta lasta käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa.
- ▶ Kehu! Innostus tarttuu ja kannustus rohkaisee.
- ▶ Järjestä lapselle mahdollisuuksia leikkiä oman äidinkielisten lasten kanssa.
- ▶ Osallistukaa kirjastoissa järjestettäviiin erikielisiin satuhetkiin ja lainatkaa omakielisiä lastenkirjoja Monikielisestä kirjastosta.
- ▶ Harrastukset, TV, elokuvat, kulttuuri-tapahtumat omalla äidinkielellä ovat hyvä lisä kielitaidon syventämiseen.

2.2 Kaksi- ja monikielisyys

Suomessa suurin osa ihmisistä kehittyi kasvuympäristössään yhden kielen puhujiksi. Tämä on kuitenkin maailmanlaajuisesti poikkeuksellista, sillä suurin osa maapallon lapsista kasvaa kaksi- tai monikielisessä ympäristössä. Kaksikielisyys tai monikielisyys onkin tavallisempaa kuin voisi luulla.

Ihmisellä on kyky omaksua ja oppia syntymästään saakka useita kieliä samanaikaisesti. Lapsen kasvaessa kaksi- tai monikieliseksi hän altistuu useammalle kielelle eikä niiden limittäinen käyttö vaarana eri kielten kehittymistä. Kaksikielisyydellä tarkoitetaan kahden kielen osaamista tai käyttämistä. Usein ajatellaan, että kielitaidon tulisi olla jokseenkin samantasoisia molemmissa kielissä, ja että omaksuminen on tapahtunut syntymästä lähtien yhtäaikaaisesti. Nykyään kuitenkin esimerkiksi suomalaisen voidaan ajatella olevan kaksikielinen, jos hän käyttää esimerkiksi englantia arjessaan.

Monikielisenä taas voidaan pitää henkilöä, joka käyttää kahta tai useampaa kieltä arjessaan riippumatta siitä, miten kielitaito on omaksuminen. Monikielisyys kuuluu nykyään jo melkein jokaisen Suomen kansalaisen arkeen (koulu, työt, media). Ollakseen monikielinen riittää, että on aktiivisesti tekemisissä monikielisen ympäristön kanssa.

Toiminnallisella monikielisyydellä tarkoitetaan taitoa toimia kahdella tai useammalla kielellä sekä taitoa käyttää kieliä eri tarkoituksiin niin arkipäivän tilanteissa kuin koulutuksen välineenä ja työelämässä. Kun lapsi oppii montaa kieltä rinnakkain, voi kielillä olla selkeitä työnjakaja. Lapsi saattaa käyttää erilaisissa tilanteissa ja eri ihmisten kanssa eri kieliä ja vaihtaa vuorovaikutustilanteen muuttuessa nopeastikin kielestä toiseen. Kun kielet kehittyvät rinnakkain, on normaalia, että joskus eri tilanteissa kielet sekoittuvat keskenään. Useamman kielen käyttö laajentaa lapsen ajattelua ja se on ennemminkin suuri voimavara ja rikkaus kuin haitta.

Lapsen kasvaessa kaksi- tai monikieliseksi hän altistuu useammalle kielelle eikä niiden limittäinen käyttö vaarana eri kielten kehittymistä. Kaksikielisyydellä tarkoitetaan kahden kielen osaamista tai käyttämistä.

2.3 Lapsi toisen kielen oppijana ja osallisena

Kielitaito voidaan määritellä monin eri tavoin. Usein kielitaitoon katsotaan sisältyvän kielen kuuntelu, ymmärtäminen, puhuminen ja sanasto, kielen rakenne, lukeminen ja kirjoittamisen valmius. Kielen osaaminen ei ole siis ole vain sanojen tai kielipöpin osaamista, vaan siihen liittyy myös ymmärrys kielen erilaisista sävyistä. Kielten avulla ihminen on vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja kieli saa erilaisia merkityksiä eri tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksessa tärkeintä on kiinnittää huomiota kielen kuunteluun, ymmärtämiseen, puhumiseen ja sanavaraston kartuttamiseen. Lasta on erityisen tärkeää rohkaista käyttämään kieltä luonnollisissa tilanteissa. Jos lapsen äidinkieli ei ole suomi, lapsi opettelee suomea tai ruotsia toisena kielenä. Toinen kieli tarkoittaa kieltä, joka opitaan maassa, jossa kohdekieltä käytetään luonnollisissa tilanteissa kuten varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, koulussa tai työssä. Opetellessaan toista kieltä, lapsi saattaa aluksi puhua omaa äidinkieltään tai tuottaa suomen kieltä vain vähän tai käyttää kieliä rinnakkain.

Lapset omaksuvat toista kieltä yksilöllisesti. Toisen kielen omaksumisessa erotetaan kehitysvaiheita, joissa on paljon samaa kuin ensikielen omaksumisessa. Voidaan puhua esimerkiksi sosiaalisesta kielitaidosta, joka tarkoittaa kykyä puhua sujuvasti konkreettisista, tavallisista arkiasioista ja se saavutetaan 1–3 vuodessa riittävällä altistuksella. Lapsi seuraa puhetta ympärillään, oppii ymmärtämään ja alkaa pikkuhiljaa toistaa sanoja ja fraaseja. Vähitellen lapsi alkaa yhdistellä sanoja ja tuottaa omia lauseita.

Akateeminen kielitaito taas tarkoittaa kykyä käyttää kieltä ajattelun ja oppimisen välineenä esimerkiksi ongelmanratkaisussa, joissa ei ole ympäristövihjeiden apua. Se kehittyy 3–10 vuodessa lapsen saadessa systemaattista ja suunnitelmallista opetusta.

Aluksi on siis tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että lapsi kommunikoi arkipäivän tilanteissa ja uskaltaa ilmaista itseään. Kieliopillisten asioiden oikeaoppinen käyttö on kommunikointiin nähden toissijaista. Suomessa toinen kieli opitaan äidinkielen rinnalle suomen- tai ruotsinkielisessä ympäristössä eikä sen tarkoitus ole korvata äidinkieltä. Tavoitteena on toiminnallinen monikielisyys, jolloin lapsi pystyy toimimaan molemmilla tai useammilla kielillä ja käyttämään niitä eri tarkoituksiin.

Oppijan äidinkielen ja kulttuurin vaikutus uuden kielen oppimiseen on yksilöllistä. Lasten kyky omaksua kieltä on yksilöllinen ja siihen vaikuttavat esimerkiksi ikä, motivaatio, asenteet, sosiaalisuus, avoimuus sekä kulttuuriset tekijät. Myös kielellinen ”lahjakkuus” voi vaikuttaa kielen oppimiseen, mutta tämä ei tarkoita sitä, etteikö yksilö voisi oppia kieltä. Aikaa kielen oppimiseen voi esimerkiksi kulua vain enemmän, mutta tärkeintä on motivoida lasta kielen oppimiseen, sillä motivaatio on tärkein tekijä uuden oppimisessa.

Toisen kielen oppimista edistää myös lapsen kokemus osallisuudesta. Lapsella on oikeus iloita itsestään ja kokea, että muutkin nauttivat hänen läheisyydestään. Lapsella on mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja kokemuksiaan sekä tuntea, että ympärillä olevat ihmiset haluavat kuulla niitä ja pitävät niitä merkityksellisinä. Lapset voivat kertoa asioista niin kuin heille on luontaista. Ilmaisua ei läheskään aina ole sanallista, vaan on luettavissa kehosta ja ilmeistä. Osallisuus rakentuu kokemuksille siitä, että on tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään.

Vinkkejä varhaiskasvattajalle

- ▶ Keskustele runsaasti lapsen kanssa päivittäin eri tilanteissa.
- ▶ Toista: lapsi tarvitsee keskimäärin 60–70 toistoa oppiakseen uuden sanan.
- ▶ Ilmeet, eleet ja kuvat auttavat puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa.
- ▶ Henkilöstö voi sopia yhdessä käytettävät käsitteet lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen. Käytetäänkö esimerkiksi sanaa näkkäri, näkkileipä vai leipä?
- ▶ Aikuisen esittämät avoimet kysymykset mahdollistavat kielen prosessoinnin. Avoin kysymys voi olla esimerkiksi: ”Mitä söit aamulla?” Suljettu kysymys olisi: ”Söitkö aamulla puuroa?” Muistathan antaa lapselle aikaa vastata.
- ▶ Liikunta, taiteilu, sääntöleikit ja pelit tukevat lapsen osallisuutta, koska ne eivät vaadi samanlaista kielellistä osaamista kuin esimerkiksi mielikuvitusleikit.
- ▶ Sadutus kuvien avulla tukee kertovan puheen kehittymistä ja rohkeutta kielenkäyttöön, kun lapsen osaaminen tehdään näkyväksi.

Pohdittavaa

- ▶ Onko sinulla ja työtovereillasi yhteneväinen käsitys lapsen tämänhetkisestä kielen osaamisesta?
- ▶ Miten lapsen vuorovaikutusta sekä lasten että aikuisten kanssa tuetaan?
- ▶ Miten edistät lapsen kielen oppimista suunnitelmallisesti?
- ▶ Onko päivittäin toimintaa, johon lapsi voi osallistua ilman yhteistä kieltä esimerkiksi kuvasta näyttämällä tai eleellä?
- ▶ Millä keinoin edistät päivittäin lapsen osallisuutta erilaisiin toimintoihin?

Sadutus kuvien avulla tukee kertovan puheen kehittymistä ja rohkeutta kielenkäyttöön, kun lapsen osaaminen tehdään näkyväksi.

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus Helsingin varhaiskasvatuksessa

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus on osa suunnitelmallista pedagogista toimintaa, silloin kun ryhmässä on muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuva lapsi. Lapsella on oikeus tavoitteelliseen ja säännölliseen S2-opetukseen. S2-opetus toteutetaan kaikissa arjen toiminnoissa yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Henkilöstö toimii kielellisinä mallina lapsille arjen vuorovaikutustilanteissa (leikin, ohjatun toiminnan sekä ruokailu-, ulkoilu- ja lepoaikojen yhteydessä).

S2-opetuksen tehtävänä on kehittää kokonaisvaltaisesti lapsen suomen kielen taitoa ja kielitietoisuutta, jotta hän pystyy ilmaisemaan itseään. Yhdessä äidinkielen kehittymisen kanssa S2-opetus tukee lapsen kielellistä kehittymistä, monikielistä identiteettiä ja vahvistaa lapsen toiminnallista monikielisyttä. Ryhmän jäsenenä lapsi harjaantuu kuuntelemaan, kertomaan ja ilmaistamaan toiveitaan, mielipiteitään ja ajatuksiaan vähitellen suomeksi.

Henkilöstö saa työnsä tukea toimies-
saan yhdessä alueellisen varhaiskasvatuk-
sen suomi toisena kielenä -opettajan (S2-
opettajan) kanssa. S2-opettaja tekee työtä
yhdessä varhaiskasvatustyöryhmän johtajan ja
henkilöstön kanssa. S2-opettaja työsken-
telee samanaikaisopettajana lapsiryhmissä.
Lapsihavainnointi ja kielen opettaminen
toteutetaan suunnitelmallisesti ja pedagogi-
sesti perustellusti monipuolisen toiminnan
yhteydessä.

2.5 **Kielelliset taidot ja valmiudet Lapsen vasussa ja Leopsissa**

Lapsen vasussa ja Leopsissa kuvataan,
miten lapsen suomen kielen kehittymistä
tuetaan varhaiskasvatuksessa ja esiopet-
uksessa. Lisäksi suunnitelmissa opas-
tetaan, miten äidinkielen tai -kielten kehit-
tymistä voidaan tukea niin varhaiskasva-
tuksessa kuin kotona.

Suomen kielen opetuksen tavoitteet
perustuvat lapsen tarpeisiin ja huoltajien
kanssa yhdessä laadittuun Kielelliset tai-
dot ja valmiudet -suunnitelmaan. Kielen
opetuksen tulee luonnollisesti vastata aina
varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita.

Äidinkielen tai -kielten kielellisestä kehit-
tymisestä vastaavat ensisijaisesti lapsen
huoltajat. Huoltajien kanssa keskustellaan
lapsen kotona puhumista kielistä ja kannus-
tetaan käyttämään niitä monipuolisesti.
Lisäksi keskustellaan oman äidinkielen mer-
kityksestä sekä kaksi- ja monikielisyden
hyödyistä. Huoltajia autetaan arvioimaan
lapsen äidinkielen taitojen kehittymistä ja
heitä tuetaan lapsen oman äidinkielen tai
-kielten vahvistamisessa. Äidinkielen tai
äidinkielten tukemiseksi sovitut asiat kirja-
taan suunnitelmaan kohtaan Kielelliset
taidot ja valmiudet.

Kielelliset taidot ja valmiudet -suunnitel-
maan kirjataan, miten lapsen kielellisten
taitojen kehittymistä tuetaan päivittäisessä
toiminnassa, arjen tilanteissa ja pienryh-
missä. Myös siitä, miten lapsen suomen
kielen taitojen kehittymistä seurataan, on
sovittava. Tärkeää on myös päättää, milloin
suunnitelmaa arvioidaan.

3

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien koskevan kaikkia lapsia kielestä tai kulttuurista riippumatta. Henkilöstön on merkityksellistä ymmärtää kielen keskeinen merkitys lasten kehityksessä, oppimisessa, vuorovaikutuksessa, identiteetin rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa.

Kielitietoisuus voidaan ymmärtää laajempänä käsitteenä. Se on tietoisuutta kielen rakenteesta, tietoisuutta eri kielistä ja kielen merkityksestä yksilölle sekä kielen ja vallan suhteesta. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lisäksi, että jokainen tulee kuulluksi ja mielipide huomioituksi. Tämä toteutuu esimerkiksi leikissä, kun autetaan lasta pääsemään mukaan sekä vaikuttamaan leikin kulkuun myös vähäiselläkin suomen kielen taidolla.

Kielitietoisuuden toiminnan toteuttamiseen tarvitaan tietoa eri kielistä, niiden yhtäläisyyksistä ja eroista sekä monikielisyteen liittyvien erityispiirteiden tunnistamisesta.

Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa nähdään lasten erilaiset taustat ryhmän toimintaa rikastuttavana osana. Lapsen kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä tuetaan, jotta jokainen lapsi voi kokea itsensä, kieltänsä ja oman perheensä arvokkaaksi. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, erilaisiin kieliin ja tapoihin. Lapsiryhmissä edustettuina olevat kielet tehdään näkyväksi ja niitä käytetään arjen tilanteissa. Oman äidinkielen tai omien äidinkielten käyttö leikeissä ja toiminnoissa on sallittua, sillä oman äidinkielen vahvalla osaamisella on positiivinen yhteys myös muiden kielten oppimiseen.

Lapsen kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä tuetaan, jotta jokainen lapsi voi kokea itsensä, kieltänsä ja oman perheensä arvokkaaksi. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, erilaisiin kieliin ja tapoihin.

3.1 Kielet ja kulttuurit vuorovaikutuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa, että lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kulttuurista identiteettiä. Lapsia ohjataan myös suhtautumaan myönteisesti moninaisuuteen. Toiminnassa hyödynnetään eri maiden satuja, leikkejä, juhlaperinteitä ja ruokailutapoja. Niiden kautta edistetään kulttuureihin tutustumista ja lapsen identiteetin kehittymistä. Sosiaalisten taitojen, vuorovaikutustaitojen ja kulttuurisen osaamisen merkitys on tärkeää, jotta toiminta voi aidosti olla kaikkia kieliä ja kulttuureita arvostavaa. Tärkeimpiä taitoja ovat esimerkiksi kuunteleminen, eri näkemysten tunnistaminen, ymmärtäminen ja kunnioittaminen sekä kyky tarkastella omia arvoja ja asenteita.

Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Jokainen on arvokas ja yhdenvertainen riippumatta taustastaan. Avainasemassa ymmärrykseen on arjen toiminta ja henkilöstön vuorovaikutusta lapsen ja huoltajien kanssa.

Henkilöstö toimii aina mallina lapsille kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa ja rakentaa turvallista ja avointa ilmapiiiriä. Lapset ja perheet kohdataan kunnioittavasti ja arvostavasti. Helsinki tarjoaa monipuolisesti tietoa eri kulttuureiden tuntemukseen ja yhteistoimintaan. Kansainvälistä yhteistyötä toteutetaan eri tavoin, esimerkiksi muiden maiden yhteistyöpäiväkotien kanssa digitaalisia tai muita viestimiä hyödyntäen.

Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista.

Vinkkejä

- ▶ Pehmolelu vieraillee kaikkien lasten kotona ja mukana kulkee myös vihko, johon kirjataan kuulumisia kotoa.
 - ▶ Tervehdyksiä ja perusfraaseja käytetään arjessa useilla kielillä (esim. *huomenta* tai *kiitos*).
 - ▶ Kannustetaan lapsia kirjoittamaan oma nimi esimerkiksi piirustuksiin myös äidinkielen kirjaimilla.
 - ▶ Lapsen nimen voi kirjoittaa paikka-merkkiin, esimerkiksi vaatelokeroon tai tuoliin myös oman äidinkielen kirjaimilla.
 - ▶ Monikieliset syntymäpäiväkortit, isän- ja äitienpäiväkortit jne.
 - ▶ Käyttäkää eri kielten sanoja leikeissä, ruokailussa, pukemisessa ja kotiin lähdettäessä.
- ▶ Tehkää monikielisyys näkyväksi ja luonnolliseksi osaksi arkea: kootkaa päiväkodin seinälle näkyväksi, mitä kaikkia kieliä yhteisössä osataan ja puhutaan ja iloitkaa niistä. Näkyville voidaan myös laittaa vaikkapa eläimien kuvia, ja nimetä ne niin monella kielellä kuin osataan: myös suomenkieliset lapset voivat oppia muita kieliä näin luonnollisesti.
 - ▶ Yhteisissä luku- ja tarinointitilanteissa voidaan hyödyntää myös sanattomia, hiljaisia kirjoja, joita lapset voivat sanoittaa eri kielillä taitonsa mukaan.
 - ▶ Esiopetuksessa olevien lasten kanssa voidaan tehdä ”vuorokausikello”, johon merkitään, mitä kaikkia eri kieliä mihinkin aikaan kuulee, puhuu, näkee...

3.2 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja huoltajien osallisuus

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyön onnistuminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vuorovai- kutustaitoja, oma-aloitteellisuutta ja aktiivi- suutta. Yhteistyössä huomioidaan perhei- den moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019).

Yhteistyön pohjana on molemminpuoli- nen luottamus, kunnioitus ja tasavertaisuus. Huoltajille kerrotaan, että henkilökunnalla on vaitiolovelvollisuus, eikä perheen asioista kerrota ulkopuolisille. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tulee ymmärtää eri uskontojen tai kulttuuristen arvojen ja ilmiöiden ole- massaolo. Molemminpuolisen ymmärtämi- sen varmistamiseksi, keskusteluihin vara- taan tarvittaessa tulkki ja tulkilla on vaitiolo- velvollisuus.

Huoltajille kerrotaan varhaiskasvatuk- sesta, sen sisällöistä ja tavoitteista, ja kut- sutaan huoltajat tutustumaan toimintaan. Lisäksi on tärkeää kuvata arjen turvalli- suutta, ruokailutilanteen, ulkoilun ja retkien toteutuminen, päivälevon järjestelyt ja liik- kumisen merkitys.

Moninaisuuden ymmärtäminen vaatii oman kulttuurin tuntemista sekä sen tun- nistamista, mikä meitä yhdistää. Huoltajien kanssa keskustellaan esimerkiksi, mikä on lapselle ja perheelle tärkeä juhla. Lapsen vasu turvaa sen, että lapsen ääni kuullaan ja huoltajien toiveet varhaiskasvatuksesta otetaan huomioon.

Varhaiskasvatuksessa opitut ja omak- sutut mallit ja asenteet vaikuttavat lapsen käytökseen, kun hän menee kouluun. Siksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan ja suhtaudutaan neutraalisti moninaisuuteen. Henkilöstö keskustelee lasten kanssa rakentavasti erilaisista ajat- telu- ja toimintatavoista lasten kysymyksiin liittyen.

4

Kieli- ja kulttuuritietoisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen

4.1 Lapsi oppii toimimalla yhdessä muiden kanssa

Varhaiskasvatuksen arjen tilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetus-tilanteita. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018) Toistuvat arjen toiminnat ovat keskeisiä kielen oppimisessa. Arjen toimintaa sanoitetaan ja asioita nimitään. Näissä usein toistuvissa tilanteissa lapsi oppii sanoja ja fraaseja, joita hän tarvitsee ymmärtääkseen ja tullakseen ymmärretyksi. Aikuisen oppimista tukeva kielenkäyttö ruokailussa, eteistilanteissa, ulkoilussa ja leikeissä tukee lapsen kielellistä kehittymistä. Kielen oppimisen tukena käytetään esimerkiksi kuvia. Kuvien avulla lapsen on helpompi ymmärtää, mitä tapahtuu ja niiden avulla hän pystyy kertomaan toiveitaan sekä pyytämään apua.

Lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapset oppivat leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019).

Arjen toimintaa sanoitetaan ja asioita nimitään. Näissä usein toistuvissa tilanteissa lapsi oppii sanoja ja fraaseja, joita hän tarvitsee ymmärtääkseen ja tullakseen ymmärretyksi.

Lapsi oppii myös kieltä kaikissa päivän toiminnoissa yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Näin ollen kaikki tilanteet ja tuokiot ovat siis myös kielen oppimistilanteita. Kielitietoinen aikuinen tiedostaa eri toimintojen keskeisen sanaston ja suunnittelee, miten uutta sanastoa harjoitellaan. Toisen kielen opettamisessa lähdetään liikkeelle lasta lähellä olevista asioista. Lapsi tarvitsee sanastoa, joka auttaa häntä liittymään toimintaan. Esimerkiksi opetellaan lasta kiinnostavan leikin sanastoa, leikkivälineiden nimet, leikin fraasit, vuorotteluun liittyvä sanasto ja leikkivälineistä neuvottelu. Kielitaidon kehittyessä aikuinen tuo lapselle tuttuihin tilanteisiin uutta opittavaa. Leikkitilanteeseen tuodaan adjektiiveja, verbejä ja paikan määreitä. Leikissä harjoiteltuun sanastoon on tärkeää palata myös muissa tilanteissa kuten ruokailussa ja pelihetkellä, jotta lapsi saa oppimiseensa tarvitsemansa toiston.

Vinkkejä

- ▶ Sopikaa, miten lapsia ohjataan sanallisesti päivän eri tilanteissa, esimerkiksi mennäänkö *ulos* vai *pihalle*.
- ▶ Sopikaa, minkä nimisiä ovat käytössä olevat tilat, esimerkiksi onko päiväkodissa *nukkari*, *leppari* vai *sali*.
- ▶ Laittakaa ulkoleikkivälineiden ja tekemisten kuvat näkyviin pihalle. Näin lapsi voi kertoa, mitä leikkiä hän haluaa leikkiä ja millä.
- ▶ Yhdessä soittaminen ja laulaminen kehittävät lapsen kielitaitoa.
- ▶ Liikkumisen ja taiteellisen ilmaisun kautta voi ilmaista itseään ilman kieltä.
- ▶ Liikuntaleikeissä voidaan käyttää lasten äidinkieliä. Esimerkiksi maa–meri–laiva -leikki toteutetaan väreillä (sini–punainen–keltainen) siten, että lapset opettavat värit omilla kielillään.
- ▶ Kielitaidon edistyessä pyydetään lasta sanallistamaan asioita esimerkiksi kertomaan lautapelin tai liikuntaleikin säännöt toisille.

Pohdittavaa

- ▶ Miten opetat hippaleikissä tarvittavan sanaston?
- ▶ Miten toimintaympäristö mahdollistaa kielen oppimisen?
- ▶ Miten aikuinen tuo toimintaan kielitietoisien näkökulman?
- ▶ Onko aikuisen rooli osallistuva vai valvova? Onko tiimissä yhtenäinen näkemys näiden erosta?
- ▶ Kuinka usein osallistut lasten leikkiin?

4.2 Kieli- ja kulttuuritietoinen oppimisympäristö

”Meidän tehtävämme on opettaa juuri niitä lapsia, joita meillä on. Ei niitä lapsia, joita meillä joskus oli, ei niitä lapsia, joita toivoisimme päiväkodissa olevan eikä niitä lapsia, jotka ovat olemassa vain kuvitelmissa. Se tarkoittaa, että meidän on tarjottava oppimisympäristö, joka on yhtä monipuolinen kuin ihmisyyys itse.”

Torontolaisen koulun rehtori Chris Penseä mukaillen, Opettaja-lehti 50/2010

Lapsi on aktiivinen toimija ja oppiminen on kokonaisvaltaista

Kielitietoisien oppimisympäristön suunnittelun perustana ovat toimintaan osallistuvat lapset ja lapsiryhmä. Suunnittelussa otetaan huomioon lasten kehitykselliset tarpeet, toiveet ja kulttuuritausta. Oppimisympäristö elää koko ajan. Lapselle on merkityksellistä kokea itsensä ryhmän jäseneksi.

Hyvä kielellinen oppimisympäristö perustuu ennen kaikkea positiiviseen ilmapiiriin ja lämpimään, arvostavaan vuorovaikutukseen. Ilmapiirin luominen on aikuisen vastuulla. Henkilöstö toimii mallina kaikissa arjen tilanteissa. Kieltä opetteleva lapsi tarkkailee aikuisen sanatonta viestintää ja rakentaa sen pohjalta kuvaa itsestään kielen oppijana. Aikuinen mahdollistaa lasten keskinäisen yhdessäolon ja toimintaan osallistumisen. Hyvä oppimisympäristö tukee yhdessä toimimista, tietojen jakamista ja mahdollistaa yhteisen keskustelun.

Hyvä oppimisympäristö herättää lapsen uteliaisuuden ja houkuttelee kokeilemaan ja tutkimaan. Leikin ja vuorovaikutuksen kautta hän oppii myös kieltä. Vaihtelemalla teemoja leikkipisteissä, lapsi saa uutta sanastoa ja kielen käyttöön avautuu uusia mahdollisuuksia.

Eri kielten ja kulttuurien tulee näkyä ja kuulua oppimisympäristössä. Lapsi tarvitsee samaistumisen kohteita kulttuuri-identiteettinsä ja minäkuvansa vahvistamiseksi. Monimuotoinen kuvamaailma tekee jokaisen lapsen näkyväksi ryhmässä. Kielitietoiseen oppimisympäristöön kuuluu myös kielen kehitystä tukevan monipuolisen materiaalin valmistaminen, hankkiminen ja käyttäminen.

Suunnitelmallisen pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön sekä lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019

Vinkkejä, kuinka kulttuurit saadaan näkyväksi oppimisympäristössä

- ▶ Askarrellaan kotitalot, joissa on perheenjäsenten kuvat.
- ▶ Tervehdyksiä ja fraaseja eri kielillä seinille, esim. *hyvää huomenta* kaikilla niillä kielillä, joita ryhmässä puhutaan.
- ▶ Seinälle tehdään juhlien vuosiympyrä, johon huoltajat merkitsevät omat tärkeät juhlapäivät.
- ▶ Tehdään yhdessä lasten kanssa karttoja, lippuja ja eri kielten aakkoset.
- ▶ Tehdään huoltajien kanssa lapsen oma katselukirja, jossa on lapselle tärkeiden ihmisten kuvia.
- ▶ Esikouluikäisen lukemaan oppimista tukee, jos hän näkee myös äidinkielellään kirjoitettua tekstiä päiväkodissa, esimerkiksi äidinkielliset kirjat ja digitaaliset ympäristöt.

Pohdittavaa

- ▶ Onko lapsilla mahdollisuuksia keskusteluun myös aikuisen ohjaaman toiminnan aikana?
- ▶ Kuinka monta ystävää lapsella on ja pääseekö hän mukaan leikkeihin?
- ▶ Näkyykö moninaisuus kirjoissa, seinillä ym. olevissa kuvissa, leluissa ja peleissä?
- ▶ Kuinka usein muuntelet lasten leikkipisteitä?
- ▶ Millaisia ovat välineet ja materiaalit kielen oppimisen kannalta ja onko niitä riittävästi?
- ▶ Kuunteletko ja puhutko jokaiselle lapselle päivittäin?
- ▶ Miten hyödynnät ulkoilun ja retket kielen oppimisessa?
- ▶ Miten lapset ovat osallistuneet oppimisympäristön suunnitteluun?
- ▶ Miten hyödynnät digitaalisia välineitä kielen oppimisessa?

4.3 Pedagoginen dokumentointi, toiminnan arviointi ja kehittäminen kielen kehityksen tukena

Suunnitelmallisen pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön sekä lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019). Sen avulla saadaan myös lapsen olemassa olevat taidot ja kielen oppimisen eteneminen näkyviksi. Pedagogista dokumentointia käytetään myös lapsen kielen kehityksen tukena. Tietoa lapsen kielitaidosta saadaan havaintojen, keskustelujen ja haastattelujen kautta. Dokumentoinnissa voidaan hyödyntää kirjaamista, kuvaamista ja portfolioita.

Säännöllinen ja monipuolinen havainnointi antaa tietoa lapsen kielellisistä taidoista, joita ovat esimerkiksi kuuntelu, ymmärtäminen, tuottaminen ja sanasto. Lasta havainnoidaan päivän eri tilanteissa, esimerkiksi ohjatussa toiminnassa, leikissä, ruokailussa, ulkoilun aikana ja konfliktitilanteissa. Kirjattuja havaintoja hyödynnetään suomen kielen opetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. Huoltajille annetaan tietoa lapsen suomen kielen taidon kehittymisestä ja he voivat puolestaan tarkastella, kuinka lapsi hallitsee äidinkielen tai -kielet.

Toiminnan arvioinnissa on keskeistä pohdita, toteutuuko suunniteltu toiminta ja onko se pedagogisesti perusteltua. Kielen oppimisen näkökulmasta arvioidaan, miten vuorovaikutus lasten kanssa toteutuu, millainen on vallitseva ilmapiiri, onko kuvatuun käyttöön riittävää ja aikuisen kielellinen mallintaminen monipuolista. Olennaista on, että toiminnan arviointi johtaa toiminnan kehittämiseen lapsen kielen kehitystä tukevaksi.

Pohdittavaa

- ▶ Kuinka usein havainnoit lapsen kielitaitoa? Dokumentoitko?
- ▶ Kuinka usein keskustellette tiimissä havainnoista?
- ▶ Jos lapsen suomen kielen oppiminen on hidasta, miten muutatte toimintaa havaintojen pohjalta?
- ▶ Käytättekö kuvia toiminnan ohjauksessa ja havainnollistamisessa esimerkiksi jumppahetkellä, jotta sen sisältöön voidaan palata myöhemmin?
- ▶ Onko ryhmässä vallitseva ilmapiiri turvallinen, jossa lapsi uskaltaa näyttää kaikenlaisia tunteita ja kysyä ollessaan epävarma?

5

Kielen ja puheen kehityksen tukeminen neuvolassa

5.1

Kielitietoisuus neuvolassa

Lapsen kielelliseen kehitykseen liittyy tärkeänä ilmiönä ns. kielellinen sosiaalistuminen. Lapsi voi oppia kieltä varhaisvaiheissa yksilö- tai yhteisökeskeisesti. Yksilökeskeisessä perhekulttuurissa vanhemmat käyttävät kasvotusten runsaasti tapahtuvaa vuorovaikutusta, muuttavat omaa puhettaan lapselle sopivammaksi, sekä sanottavat ympäristön ilmiöitä, asioita ja tapahtumia. Lapsen ensimmäisiä sanoja odotetaan ja jo ensimmäisille ääntelyille annetaan merkityksiä. Kirjojen ja lukemisen maailmaa pidetään tärkeänä. Yhteisöllisessä perhekulttuurissa lapsi oppii kielen kuuntelemalla aikuisen ja muiden lasten puhetta, katsomalla ja seuraamalla. Yhdessä ollessaan aikuiset saattavat puhua vähemmän suoraan lapselle ja sanoittaa asioita niukemmin.

Molemmilla tavoilla lapsi oppii hallitsemaan äidinkieltä muutaman vuoden iässä. Yhteisöllisessä kielenkehityksessä lapsen kieliyhteisönä on ”koko kylä”. Monella ei enää ole tätä laajaa yhteisöä ympärillään, joten vastuu kielen kehityksestä siirtyy suuremmin huoltajille.

Äidinkieli on lapsen tärkein kieli. Oman äidinkielen hallinta edistää lapsen kielellistä kehitystä, vahvistaa itsetuntoa ja kulttuurista identiteettiä ja luo pohjan muiden kielen oppimiselle. Kun äidinkielen rakenteet, sana- ja käsitevarasto ovat kunnossa, on helpompaa oppia myös toisen kielen rakenteet, sana- ja käsitevarasto. Kun omalla äidinkielellä kertominen, kuvailu ja keskustelu sujuvat, onnistuvat ne helpommin myös toisella kielellä.

Äidinkielen johdonmukainen tukeminen kotona on lapsen kielelliselle kehitykselle välttämätöntä. Vanhempia kannustetaan tarjoamaan mahdollisimman monipuolista äidinkielen mallia, kuten lukeminen, tarinointi, laulaminen ja loruilu.

Kaksikielisissä perheissä on tärkeää, että kumpikin vanhempi käyttää omaa äidinkieltään. Vaikka lapsi itse käyttäisi toista kieltä puhuessaan isälle tai äidille, tulisi vanhemman säilyttää oma kielensä. Jos lapsi ei tiedä jotain sanaa ja sanoo sen toisella kielellä vanhempi toistaa sanan omalla kielellään ja myös toistaa lapsen kertoman omalla äidinkielellään. Vaikka lapsi ei aktiivisesti käyttäisikään vanhemman puhumaa kieltä, kielen ymmärtäminen kehittyy, lapsi oppii ymmärtämään kieltä ja kommunikoi vanhemman kanssa, mikä innostaa häntä yrittämään myös puhumista vanhemman kielellä.

Kieltä kehittää myös arjessa tapahtuva askarointi, ruuanlaitto, pelaaminen, pöytäkeskustelut omalla äidinkielellä. Oleellista on, että kieltä käytetään aktiivisesti eri tilanteissa: lasta puettaessa nimetään vaatekappaleita, kaupassa keskustellaan siitä, mitä ostoskärryihin laitetaan. Jo pienetkin asiat voivat auttaa kielen kehitystä isoja askeleita eteenpäin. Sillä miten, ja kuinka paljon puhutaan, on merkitystä lapsen kielen kehitykselle. Jokainen arkipäivän tilanne voi olla lapselle kielenoppimistilanne.

Vanhempien vahva motivoiminen oman äidinkielen käyttöön tulisi tapahtua jo aivan varhaisissa neuvolakontakteissa jopa perhevalmennuksessa. Vanhempia on hyvä muistuttaa myös siitä, että vauva on valmis vastavuoroiseen vuorovaikutukseen jo heti ensimmäisistä päivistä alkaen. Vauvalle voi ja kannattaa siis puhua, vaikka hän ei vielä sanallisesti vastaisikaan. Hänellä on kuitenkin käytössään monia ei-kielillisiä kontaktikeinoja ja ennen kaikkea hänellä on halu ja tarve olla vuorovaikutuksessa aivan varhaisimmista hetkistä alkaen. Vauvan ääntelyyn vastataan ja samalla sitä vahvistetaan.

Lapsen esikielelliset taidot ennustavat myöhempää kielellistä kehitystä, ja ne kehittyvät varhaisessa vuorovaikutussuhteessa. Vanhemmillä on siis esikielellisten taitojen arvioinnissa keskeinen merkitys yhdessä terveydenhoitajan kanssa. Usein pelkkä asioiden esille ottaminen ja sitä kautta lisääntyvä tietämys auttavat vanhempia tehostamaan omia arkisia toimiaan lapsensa viestinnän aktivoimiseksi ja kehityksen tukemiseksi. Yhdessä havainnoidaan lapsen valmiuksia esimerkiksi katsekontaktin haku, tunneilmaisut ja niihin vastaaminen, minkälaista on varhainen ääntely, jokelteleeko lapsi monipuolisesti 6–7 kuukauden iässä, käyttääkö lapsi kommunikatiivisia eleitä (osoittaminen, vilkuttaminen, poistytäminen), saako lapsen mukaan sosiaaliin leikkeihin (kukkuu-leikit, piilotusleikit) ja niin edelleen. Tarkemmat tiedot liitteenä olevassa taulukossa.

Sillä miten, ja kuinka paljon puhutaan, on merkitystä lapsen kielen kehitykselle. Jokainen arkipäivän tilanne voi olla lapselle kielenoppimistilanne.

Leikkiminen on hyvä vuorovaikutuksen väline jo aivan pienillä lapsilla. Suomessa arvostetaan leikkiä vuorovaikutuksen sekä uusien asioiden oppimisen välineenä. Leikit myös tukevat lapsen kielen ja ajattelun kehitystä. Leikki on kulttuurisidonnainen asia. Eri kulttuureissa nähdään leikin arvo eri tavalla. Neuvolassa kannattaa kuitenkin rohkaista vanhempia leikkimään lastensa kanssa. Aikuinen voi rikastuttaa lapsen leikkiä ja käyttää leikkiä kielen opettamiseen. Kun lapselle leikkilanteissa toistaa erilaisia mahdollisuuksia käyttää sanoja ja yhdistellä sanoja lauseiksi, lapsi oppii äidinkieltä huomaamatta.

Lukeminen ja kirjojen katselu lapsen kanssa on oiva tapa olla läheisessä vuorovaikutuksessa ja samalla edistää kielen kehitystä: ymmärtämisen taidot kehittyvät, sanavarasto kasvaa ja ajattelun taidot kehittyvät, kun katsellaan yhdessä kirjan kuvia, nimetään niitä ja keskustellaan niistä. Kerrotaan vanhemmille kirjastopalveluista. Joissakin kulttuureissa on lukemisen sijaan vahva suullisen kertomisen perinne, siihen kannattaa vanhempia myös kannustaa. Luku- ja kirjoitustaidon puute ei ole este saduille ja tarinoille, sillä kertomiseen ja loruiluun ei tarvita valmiita kirjaa.

5.2 **Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö**

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan kanssa aina lapsen terveyden, hyvinvoinnin tai kehityksen niin vaatien. 3-vuotistarkastus ja Hyve 4-malli toteutetaan varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyönä.

Kolmevuotiaan lapsen tarkastus

Yhteistyössä neuvolan kanssa tarjotaan yksilötarkastusten vaihtoehtona suomenkielissä kunnallisissa päiväkodeissa Neuvola päiväkodissa -toimintamallia. Se sisältää päiväkodissa toteutettavan, terveydenhoitajan tekemän kolmevuotiaiden lasten terveystarkastuksen, hammashoitajan tekemän suun terveydenhuollon tarkastuksen ja moniammatillisesti toteutettavan huoltajien vertaiskeskustelun. Huoltajat valitsevat mieleisensä teeman keskustelulle.

Neljävuotiaan lapsen tarkastus (Hyve4-malli)

Varhaiskasvatuksessa olevan neljävuotiaan lapsen laaja terveystarkastus tehdään yhteistyönä perheen, varhaiskasvatuksen ja neuvolan kesken. Hyve4-mallin tavoitteena on lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen, huoltajien, varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyön vahvistaminen sekä tarvittavan tuen tarjoaminen oikeaan aikaan. Malli sisältää lapsen varhaiskasvatuskeskustelun, lapsen kuulemisen sekä neuvolan terveydenhoitajan ja lääkärin suorittaman laajan terveystarkastuksen. Ennen tarkastusta varhaiskasvatuksen henkilökunta käy lapsen huoltajien kanssa Hyve4- keskustelun. Keskustelun yhteenveto lähetetään varhaiskasvatuksesta huoltajien luvalla neuvolaan. Tämän yhteenvedon avulla sekä terveydenhoitaja että lääkäri saavat tietoa lapsen vahuuksista ja mahdollisesta tuen tarpeesta.

Vieraskielisten lasten 4-vuotistarkastus tehdään suomen tai ruotsin kielellä, mikäli lapsi on ollut yhtäjaksoisesti ja säännöllisesti varhaiskasvatuksessa vähintään vuoden ajan. Varhaiskasvatuksen huomiot ja arviointi lapsen suomen kielen taidosta ja kehitymisestä sekä tiedot lapsen kielellisen kehityksen tukitoimista ovat tärkeitä. Lapsen oman äidinkielen kehitystä arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa. Mieluiten tässäkin tilanteessa keskustellaan tulkin välityksellä, jotta välttyään mahdollisilta väärinkäsityksiltä. Lasten huoltajien kanssa keskustellaan puheen tuottamisesta, puheen ymmärtämisestä, leikistä, satujen ja kirjojen lukemisesta. Keskustellaan myös siitä mitä perhe tekee yhdessä. Kotihoidossa olevien lasten huoltajien kanssa on erityisen tärkeää keskustella lapsen sosiaalisista taidoista (esim. leikki), lapsen keskittymistaidoista, suomen kielen oppimismahdollisuuksista ja koulunaloitussuunnitelmista. Perheelle annetaan esite ja suositellaan varhaiskasvatuksen aloittamista, mikäli lapsi ei vielä 4-vuotiaana ole varhaiskasvatuksen piirissä.

Yhteenveto-lomakkeeseen kirjataan neuvolassa tehdyt huomiot ja mahdolliset jatkotoimenpiteet ja suunnitelmat, jonka jälkeen lomake lähetetään vanhempien luvalla takaisin varhaiskasvatukseen. Huoltajien luvalla neuvolasta voidaan olla myös puhelimitse yhteydessä varhaiskasvatukseen.

Viisi- ja kuusivuotiaan lapsen tarkastus

Neuvolasta toivotaan neuvolatarkastuksen tueksi varhaiskasvatuksen yhteenvetoa tai yhteydenottoa, mikäli lapsen kielellisessä kehityksessä on pulmaa. Samoin myös terveydenhoitaja voi olla neuvolatarkastuksen jälkeen yhteydessä varhaiskasvatukseen huoltajien luvalla lapsen tilanteen selvittämiseksi.

Varhaiskasvatuksen huomiot ja arviointi lapsen suomen kielen taidosta ja kehitymisestä sekä tiedot lapsen kielellisen kehityksen tukitoimista ovat tärkeitä.

Apukysymyksiä lapsen kielenkehityksen selvittämiseksi

- ▶ Mitä kieliä kotona puhutaan?
- ▶ Mikä on lapsen vahvin kieli?
- ▶ Puhuuko lapsi yhtä hyvin kuin sisaruksensa?
- ▶ Mitä kieltä sisarukset puhuvat keskenään?
- ▶ Puhuuko lapsi vähän vai paljon huoltajien ja muiden kanssa?
- ▶ Kyseleekö lapsi asioista?
- ▶ Osaako lapsi kertoa sanallisesti mitä haluaa?
- ▶ Tuottaako lapsi usean sanan lauseita? Puhuuko lapsi kieltänne oikein? Tulevatko sanat oikeassa järjestyksessä?
- ▶ Onko lapsen vaikea lausua oman kielen äänteitä (kirjaimet)?
- ▶ Onko huoltajilla vaikeutta ymmärtää lasta?
- ▶ Onko vierailia aikuisilla vaikea ymmärtää lasta?
- ▶ Änkyttääkö lapsi?
- ▶ Millä tavalla lapsi leikkii kotona/ muiden lasten kanssa? Millaisista leikeistä lapsi on kiinnostunut?
- ▶ Tapaako lapsi muita samaa kieltä puhuvia lapsia?
- ▶ Millainen on lapsen äidinkielen taso verrattuna muihin samanikäisiin ja samaa kieltä puhuviin lapsiin?
- ▶ Miten huoltajat tukevat lapsen äidinkielen kehitystä?
- ▶ Haluavatko huoltajat että lapsesta tulee kaksi- tai monikielinen?

5.3 Ohjeita tulkin kanssa työskentelyyn

Kun perheiden kanssa käydään keskustelu tulkin välityksellä, väärinkäsitysten mahdollisuudet pienenevät, molempien oikeus-turva paranee ja kielellinen tasa-arvo lisääntyy.

- ▶ Jos huoltajan kielitaito ei riitä asioiden käsittelemiseen suomen kielellä, tilaa aina ammattitulkki.
- ▶ Harkitse tulkin käyttämistä myös niissä tilanteissa, joissa asiakas osaa jo jonkin verran suomea. Huoltajan kielitaito ei välttämättä kuitenkaan riitä asioiden ja käsitteiden ymmärtämiseen.
- ▶ Mainitse perheelle, että tulkilla on vaihto-olovelvollisuus.
- ▶ Älä käytä tulkkina lasta, perheen sukulaista tai ystävää.

Vinkkejä tulkkaustilanteisiin

- ▶ Tulkki tulkkaa kaikki tilanteessa puhuttavat asiat
- ▶ Kohdista puheesi asiakkaallesi, ei tulkille
- ▶ Puhu kuin puhuisit suomenkieliselle asiakkaalle
- ▶ Jaksota puheesi sopivasti, jotta tulkin olisi helpompi tulkata
- ▶ Anna tulkin tulkata rauhassa loppuun asti
- ▶ Selitä ammattitermien merkitys itse
- ▶ Ehdottaessasi tutkimuksia kerro tutkimuksista samalla tavalla kuin kertoisit suomenkieliselle asiakkaalle
- ▶ Varaa aikaa asiakkaan mahdollisiin kysymyksiin
- ▶ Anna asiakkaalle aikaa harkita kuulemaansa

6

Ehyt opinpolku

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapselle kasvatuksellisesti ja opetuksellisesti eheän kokonaisuuden. Esi- ja alkuopetuksessa laaditaan vuosittain pedagogisesti tavoitteellinen Yhdessä oppimisen suunnitelma. Yhteisesti laadittu suunnitelma edesauttaa lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa ja joustavaa siirtymistä esiopetuksesta perusopetukseen. Yhdessä toimiessa oppimisympäristöjen, toimintatapojen ja opetussuunnitelmien molemminpuolinen tuntemus lisääntyy ja pedagogiikka kehittyy.

6.1 Esiopetus, kielten rikas maailma ja vuorovaikutus

Esiopetuksen keskeiset oppimisen alueet harjaannuttavat kielen käytön kaikkiin osa-alueisiin. Aikuisen antama kielellinen malli toimii vuorovaikutuksen kannattelijana. Hän varmistaa ja mahdollistaa vuorovaikutuksen ja kielellisen ilmaisun toteutumisen. Tärkeää on, että jokaiselle lapselle taataan yhtäläinen mahdollisuus osallisuuden kokemiseen.

6.2 Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistava opetus on tarkoitettu vasta maahan muuttaneille oppilaille, joiden suomen kielen taito on vielä vähäinen tai riittämätön esi- tai perusopetukseen. Esi- ja alkuopetusikäisten valmistava opetus järjestetään Helsingissä omalla oppilaaksiotto-alueella esiopetusryhmässä tai lähikoulussa. Valmistavaan opetukseen voidaan ohjata myös Suomessa syntyneitä tai alle kouluikäisenä Suomeen tulleita, jos suomen kielen taso jää alle kehittyvän alkeiskielitaidon. Kriteerinä tulee käyttää ainoastaan kieli- taidon tasoa, ei muita kouluvalmiustaitoja.

Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman mukaisesti opetusta annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia, mikä vastaa yhden lukuvuoden tuntimäärää. Jokaiselle valmistavaan opetukseen tulevalle oppilaalle laaditaan oma opinto-ohjelma, johon kirjataan oppilaan lähtötilanne, vahvuudet ja tavoitteet opetukselle. Lisäksi perusopetuksen puolella suunnitelmaan kirjataan opiskeltavat oppiaineet. Kun oppilas siirtyy valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen, hänelle laaditaan oppimissuunnitelma vähintään ensimmäisen lukuvuoden ajaksi. Valmistavasta opetuksesta löytyy lisätietoa Valmistavaopetus.edu.hel.fi -sivustolta.

6.3 Alkuopetus

Koulun aloittaminen on lapselle iso ja tärkeä asia. Koulussa edistetään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Oppilaat tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää sekä perusoikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille että yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Helsingin kouluissa jokaisella oppilaalla on oikeus hyvään oppimiseen.

Koululla on keskeinen rooli hiljattain maahan muuttaneen lapsen kotoutumisessa. Lapsi tutustuu kouluun esiopetusvuoden aikana päiväkodin ja koulun yhteisessä toiminnassa. Myös koulutulokkaiden huoltajat tarvitsevat tietoa koulun käytänteistä ja suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, jotta he pystyvät tukemaan lastaan paremmin tämän koulupolulla. Tätä tietoa he saavat muun muassa koulujen järjestämässä koulutulokkaiden vanhempainilloissa, joissa on mahdollisuuksien mukaan ja tarpeiden mukaan myös monikielistä ohjausta. Lisää tietoa suomalaisesta peruskoulusta ja helsinkiläisestä kouluarjesta on Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tuottamassa Koulu tutuksi – Tietoa suomalaisesta peruskoulusta (2020) -oppaassa. Opasta on saatavissa sähköisenä usealla eri kielellä: suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, arabiksi, somaliksi ja venäjäksi.

Perusopetuksessa noudatetaan perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Maahanmuuttajien opetuksessa huomioidaan opetussuunnitelman opetussisältöjen ja tavoitteiden osalta myös oppilaiden taustat ja lähtökohdat kuten äidinkieli ja kulttuuri, maahanmuuton syy ja maassaoloaika. Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti maahanmuuttajaoppilailla tarkoitetaan Suomeen muuttaneita sekä Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria. Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaan kasvamista sekä suomalaisen kieli- ja kulttuuriyhteisön että oppilaan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön aktiiviseksi

ja tasapainoiseksi jäseneksi. Oppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma, jossa kuvataan tarkemmin mm. kielitaitoa ja siihen liittyviä tavoitteita sekä oppilasta hyödyttäviä tuen muotoja.

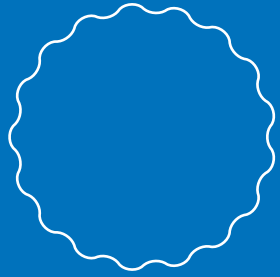
Kielitietoisessa koulussa kielikasvatus on kokonaisvaltainen osa kaikkea oppimista. Oppijaa ohjataan peruskielitaidon hallintaan ja akateemisen kielitaidon kehittämiseen. Opittava asia ja oppitilanteet tehdään oppilaille motivoiviksi ja ymmärrettäviksi soveltamalla ohjeita ja tehtäviä sekä havainnollistamalla niitä eri tasoille suomen oppijoille tarpeiden mukaan. Kielen keskeisyys oppimisessa on kielitietoisien koulun perusperiaate, joka ohjaa jokaista opettajaa tuomaan esille ja opettamaan eri tiedonalojen sanastoa ja kielellisiä käytänteitä.

Suomi toisena kielinä ja kirjallisuus (S2) ja suomen kieli ja kirjallisuus ovat äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimääriä. Oppimäärän valinnasta päättävät huoltajat opettajien suosituksen perusteella. Oppilas opiskelee S2-oppimäärää, mikäli hänen suomen kielen taitonsa ei riitä suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän mukaiseen opiskeluun kaikilla kielitaidon osa-alueilla (puheen ymmärtäminen, puhuminen, lukeminen, kirjoittaminen). Suomen kielen taitotaso on ainoa kriteeri, ei esimerkiksi Suomessa oloaika, kansalaisuus tai väestörekisteriin merkitty äidinkieli. S2-opetusta voidaan antaa erillisenä opetuksena, samanaikaisopetuksena ja äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tunnilla opetusta eriyttämällä.

Oppilaan oman äidinkielen taito tukee uusien kielten oppimista. Mahdollisuus oman äidinkielen ja oman kulttuurin edistämiseen on suomen kielen taidon ohella tärkeää oppilaan kotoutumisen ja monikielisen identiteetin kehittymisen kannalta. Oma kieli on ajattelun, itseilmaisun ja viestinnän väline. Oman äidinkielen jatkuva kehittäminen ja käyttö kaiken oppimisen tukena on perusteltua. Helsingissä järjestetään laajasti perusopetusta täydentävää oman äidinkielen opetusta.

Helsingissä kielten opiskelua pidetään tärkeänä. Kaikilla oppilailla on mahdollisuus oppia kieliä ja koulujen kielivalikoima on laaja. Ensimmäisen vieraan tai toisen kotimaisen kielen eli A1-kielen opiskelu aloitetaan 1. luokalta. A1-kieltä opiskellaan 2 tuntia viikossa sekä ensimmäisellä että toisella vuosiluokalla. Alkuopetuksessa kielten opiskelussa painottuu erityisesti toiminnallisuus, pelit, leikit, oppimisen ilo ja suullisen kielitaidon kehittäminen.

Monikielisten oppilaiden oppiaineiden arvioinnissa huomioidaan oppilaan tausta ja vähitellen kehittyvä suomen kielen taito. Arvioinnissa käytetään monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sopivia arviointimenetelmiä, jotta hän kykenee osoittamaan osaamisensa suomen kielen taidon puutteista huolimatta. Arviointi voi oppilaan kohdalla olla sanallista koko perusopetuksen ajan lukuun ottamatta päättöarviointia.

Lähteet

- Alanen, R., Dufva, H. & Mäntylä, K.** (toim.) 2006. Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielen käyttöön. Soveltavan kielitutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Benckert, S. Håland, P. & Wallin, K.** 2008. Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial. Stockholm: NRS Tryckeri AB
- Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019. <https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi>
- Honko, M. & Mustonen, S.** (toim.) 2018. Tunne kieli. Matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen. Helsinki: Finn Lectura.
- Kivistö, H.** 2010. Nauru tuo ihmiset yhteen. Opettaja 105 (50), 36 – 39.
- Koppinen, M-L., Lyytinen, P. & Rausku-Puttonen, H.** 1989. Lapsen kieli- ja vuoro-vaikutustaidot. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Latomaa, S.** 2007 (toim.). Oma kieli kullankallis. Opetushallitus. <https://docplayer.fi/53209-Oma-kieli-kullan-kallis.html>
- Lindholm, Leena:** Monikielinen lapsi puheterapiassa, Puheterapeuttilehti 3/2010
- Loukusa, S. & Paavola, L.** (2011; toim). *Lapset kieltä käyttämässä: pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt.* PS-kustannus
- Nissilä, L. Martin, M. Vaarala, H. & Kuukka, I.** 2006. *Saako olla suomea?* Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Nurmilaakso, M. & Välimäki, A – L** (toim.) 2011. *Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa.* Helsinki: Yliopistopaino
- Paavola, H.** 2007. Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä.
- Pietilä, P. & Lintunen, H.** 2015. Kuinka kieltä opitaan? Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. Gaudeamus Helsinki University Press. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, Opetushallitus https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, Helsingin kaupunki 2016 <https://www.hel.fi/static/liitteet/opev/valmistava-opetus-ops010816.pdf>
- Siistonen, T., Aro, T. & Ahonen, T. & Ketonen, R.** (toim.) 2004. *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa.* Juva: Opetus 2000.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>

0–6 kk

Keskeisiä seurattavia asioita

- lapsi seuraa, katselee ympäristöään
- lapsi tekee aktiivisia kontaktialoitteita
- viestii mielialaansa
- ääntelyn edistymisen seuraaminen
 - yksittäiset vokaalit (a, ä, ö)
 - yhtäjaksoinen ääntely (aaiiaa...)
 - ääntelyn vaihtelut (kiljahtelut, murinat)
 - konsonantit ilmaantuvat ääntelyyn
- ääntelyn sävyt (tunneilmaisu)
- vastavuoroinen ”keskustelu” vanhemman kanssa
- lapsi on kiinnostunut esineistä

6–12 kk

Keskeisiä seurattavia asioita

- kommunikatiivisten eleiden ilmaantuminen (esim. osoittelu, vilkutus, taputus)
- kanoninen jokeltelu (mama, gäägää jne. vokaali-konsonantti yhdistelmiä)
- seuraako lapsi vanhemman osoittavia eleitä tai pyrkiikö hän saamaan toisen huomion esineisiin tai tapahtumiin
- tunnistaa nimensä, ”ei” sanan tunnistaa. Reagoi ”missä” kysymykseen katseellaan
- lapsi tietää esineiden käyttötarkoituksia
- esim. puhuu kännykkään tai panee kenkää jalkaan tms.

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- ilmaise iloitsevasi lapsesta ilmein, elein, äänensävyin ja kosketuksin
- katsekontakti lapsen kanssa
- reagointi lapsen itkuun
- lapsen viestien tulkinta
- lapselle puhumisen tärkeys, kerro lapselle mitä teet esim. lasta pukiessa

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- kuuntele lasta ja vastaa lapselle
- anna lapselle aikaa vastata
- käytä lyhyitä ja yksinkertaisia lauseita
- osoita olevasi kiinnostunut siitä mistä lapsikin on
- vuorotteluleikit, ota–anna -leikki, kurkistelu-, sormileikit, lorut, laulut

Riskitekijöitä

- tunneilmaisu vakiintumatonta
- sosiaalista hymyä ei ole
- katse ei vuorottele esineiden ja vuoro-vaikutuskumppanin välillä
- lapsi ei tavoittele toisen huomiota itseensä
- lapsi ei ilmaise huomion ja avuntarpeita äänтелеlemällä
- lapsi ei osoita kiinnostusta esineitä kohtaan
- jokeltelun viivästyminen saattaa ennustaa kielellisen kehityksen pulmia

Riskitekijöitä

- lapsen jokeltelu on vähäistä (6–7 kk) tai yksipuolista ja sisältää niukasti konsonantteja
- lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen
- lapseen on vaikea saada kontaktia
- lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä (esim. osoittelu, vilkutus, taputus)
- Erityisesti vastavuoroisuuden puute sekä ääntelyn ja jokeltelun vähäisyys ja yksipuolisuus ovat syitä tarkempaan seurantaan**

1–1,5v

Keskeisiä seurattavia asioita

- lapsella on sanoja/ tapailee sanoja
- ei kielellinen viestintä edelleen vahvaa (esim. pyytää tavoittelemalla tai torjuu työntämällä pois)
- ymmärtää lyhyitä kehotuksia
- osoittaa ymmärrystään toimimalla, esim. mennään ulos: menee ovelle tms.
- lapsen leikissä on kuvitteellisia toimintoja
- lapsi yhdistelee sanoja lauseeksi (esim. nalle nukkuu)

1,5–2,5v

Keskeisiä seurattavia asioita

18 KK IÄSSÄ

- Lapsella on 10–30 merkityksellistä sanaa
- Noudattaa lyhyitä toimintaohjeita
- yhdistelee sanoja
- lapsen leikissä on kuvitteellisia toimintoja

2V IÄSSÄ

- keskimäärin 250 sanaa. Vaihteluväli (0–600)
- Substantiivit ja verbit keskeisiä sanastossa. Käyttää verbejä: mennä, tulla, antaa
- Mikä- kysymyksiä
- Preesens aikamuoto
- Imperatiivi

2,5V IÄSSÄ

- Sanoja kaikista sanaluokista, adjektiiveja, pronomineja, partikkeleita
- lapsen puheessa esiintyy taivutusmuotoja
- lapsi käyttää sanoista myös omatekoisia muotoja ja taivutuksia

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- nimeä esineitä ja tunteita, selitä tapahtumia
- toista ja täydennä sanaa ja jatka lauseella esim. jos lapsi sanoo ”uppi” toista ”niin siinä on kuppi”
- pyydä lasta antamaan esineitä

MATERIAALI

- kuvakirjat, lelut, palikat, duplot, koti- ja autoleikkitarat ulkoleikki

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- katso ja kuuntele lasta
- jäljittele ja toista mitä lapsi sanoo
- yritä aina tulkita mitä lapsi tarkoittaa
- käytä lyhyitä, yksinkertaisia lauserakenteita
- keskustele lapsen kanssa
- lue lapselle ja katsele kuvia keskustellen
- keskittykö lapsi toimintaan muutaman minuutin ajan

MATERIAALI

- kuvakirjat, lelut, palikat
- nuppipalapelit

Riskitekijöitä

- lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen
- lapseen on vaikea saada kontaktia
- lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä esim. vilkutus tai pään pudistus
- vastavuoroisuuden puute
- ääntelyn vähäisyys
- lapsella ei ole lainkaan sanoja
- lapsi ei osaa noudattaa lyhyitä kehotuksia

Riskitekijöitä

18 KK IÄSSÄ

- lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä esim. vilkutus tai pään pudistus
- lapsella ei ole lainkaan sanoja tai alle 10 sanan sanasto
- lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin
- lapsen leikki ei sisällä symbolisia toimintoja
- erityisesti ymmärtämisen vaikeudet yhdistettynä suvussa esiintyviin kielellisiin vaikeuksiin ovat syy tarkempaan seurantaan**

2V–2,5V IÄSSÄ

- lapsella on alle 10 sanan sanasto
- lapsi ei muodosta kahden sanan lauseita
- lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin
- erityisesti suppea sanavarasto ja puutteet ymmärtämisessä ovat aiheina jatko-tutkimuksiin**

3–4v

Keskeisiä seurattavia asioita

- lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää
- konsonanttien hallinta voi olla puutteellista
- peruskäsitteistö alkaa olla hallinnassa (värit, paikat, kokoerot, sijainnit, lukumäärä)
- monisanaisia lauseita
- omia taivutusmuotoja voi esiintyä (3v)
- lapsi osaa kuvata ajatuksiaan ja tunteitaan kielen avulla
- kerronnassa runsaasti yksityiskohtia
- miksi, missä -kysymyksiä

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- järjestä yhteisiä jutteluhetkiä
- kerro lapsen kanssa yhdessä tarinoita, **kysy tarkentavia kysymyksiä**, kuka, mitä ja miksi
- lorut ja laulut
- anna lapselle mahdollisuus leikkiä ikäistensä lasten kanssa
- anna lapselle mahdollisuus toimittaa iälleen sopivia tehtäviä
- pelaa lapsen iän mukaisia pelejä
- lapsen virheellisiä sanoja voi korjata mallitamalla sana oikein

MATERIAALI

- kuvakirja, lelut
- kuvalotto
- värienluokittelupelit
- moniosaisemmat palapelit

Riskitekijöitä

- sanojen äänneasu on puutteellinen
- lapsella on suppea tuottava sanasto
- lapsi ei taivuta sanoja
- lapsi ei noudata kaksiosaisia ohjeita tai ymmärtää ne väärin

5–6v

Keskeisiä seurattavia asioita

- aikakäsitteet ilmaantuvat
- monisanaisia lauseita
- adjektiivien vertailumuodot
- verbin taivutus eri persoonamuodoissa
- ääntäminen iänmukaista
- puheäänien normaalivoimakkuus
- osaa kertoa esim. kuvasta
- kuuntelee muita, huomioi muita
- mielikuvitusleikit, roolileikit
- keskittyminen tarinoiden kuunteluun
- kielellinen tietoisuus kehittyä, lapsi alkaa leikkiä kielellä

Käytännön apuvälineitä

KYSY JA OHJAA VANHEMPIA (MALLINTAMINEN)

- keskustele lapsen kanssa, vastaa kysymyksiin
- lukekaa yhdessä ja anna lapsen auttaa tarinankerronnassa
- rajoita television ja videoiden katsomista ja pelaamista

MATERIAALI

- kirjat, lelut
- lautapelit ja palapelit
- kynät, väriliidut, väriyskirjat

Riskitekijöitä

- lapsella on suppea tuottava sanasto
- esineiden ja asioiden laadun (koko, määrä, muoto, väri) kuvaus on epätarkkaa tai virheellistä
- lapsen käyttämät lauserakenteet ovat yksinkertaisia
- lapsella on vaikeuksia taivutusmuotojen hallinnassa
- lapsi ei osaa kertoa näytetystä kuvasta
- lapsella on puutteita vuorovaikutus ja keskustelutaidoissa

